

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

Оксана ЯЗЛОВЕЦЬКА (Кіровоград)

У статті обґрунтовується роль студентського самоврядування в процесі соціалізації студентства.

Содержание статьи обосновывает ведущую роль студенческого самоуправления в процессе социализации студенческой молодежи.

Ключові слова: соціалізація, студентство, студентське самоврядування

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується оновленням усіх сфер діяльності людини, переоцінкою та утвердженням у свідомості нації нових світоглядних орієнтирів. Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту" Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті зорієнтовують педагогічні та науково-педагогічні кадри на сприяння створенню умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина; формування поколінь, здатних постійно підвищувати свій інтелектуальний професійний рівень, розвивати цінності громадянського суспільства; сприяти інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентноспроможної держави.

Саме тому в сучасному педагогічному просторі особливої значущості набуває проблема виховання соціально ініціативної, творчої особистості з високим рівнем сформованості тих якостей, які сприяють її успішній соціалізації.

Успішна соціалізація молодої людини можлива за сформованих особистісних якостей, що мають бути адекватними мінливому сьогоденню і водночас сприяти успішній соціалізації особистості людини. Це положення актуалізує проблему дослідження структури, закономірностей і механізмів соціалізації молоді.

Молодь, яка навчається, має свою специфіку, власні соціальні характеристики. Російський дослідник І. Кон стверджує, що «ефективність інститутів соціалізації, конкретних методів виховання і навчання має оцінюватись не тільки і не стільки за тим, наскільки успішно вони забезпечують засвоєння і відтворення успадкованих з минулого цінностей, скільки за тим, чи готують вони підростаюче покоління до самостійної творчої діяльності. Як суб'єкт історичного процесу молодь відіграє роль прогресивного перетворювача суспільства. Проте її соціальна творчість може бути тільки тоді конструктивною та реформаторською, коли

розгортатиметься на реалістичній духовній основі» [6, с. 64]. Положення про студ самвряд

У той же час дослідження проблем соціалізації молоді (С. Савченко, Б. Гребенюк, Л. Міщик, С. Харченко, Н. Заверико, П. Плотніков та ін.) свідчать про залежність процесів соціалізації від історичних і соціокультурних умов, вивчення факторів, що призводять до порушень і дисфункцій цих процесів.

Певну роль у розвитку процесу суб'єкт-суб'єктних взаємин повинно відіграти студентське самоврядування, як засіб соціалізації. Нерозуміння ролі студентства в діяльності університету – це ігнорування демократичних засад вищої школи, але треба відзначити й те, що сучасному студентству також бракує сміливості, самостійності, соціальної активності.

Отже, необхідність у соціалізації студентської молоді і недостатнє дослідження впливу студентського самоврядування на процеси соціалізації зумовило вибір теми статті.

Метою даної статті є обґрунтування провідної ролі студентського самоврядування в процесі соціалізації студентства.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми соціалізації активно досліджувались у вітчизняній і зарубіжній науці протягом усього ХХ століття. Найбільший внесок у формування теоретичних основ різноманітних соціалізаційних теорій зробили М. Бугле, Г. Гітінгс, Е. Дюркгейм, Г. Лебон, Т. Парсонс та ін. На розроблених ними загальнотеоретичних підходах наприкінці

ХХ ст. сформувались три напрями досліджень проблем соціалізації особистості: соціально-філософський, представлений роботами С. Батеніна, В. Москаленко, П. Паригіна та ін.; соціально-психологічний, в основі якого дослідження Г. Андрєєвої, С. Белічевої, Я. Коломінського, І. Кона, О. Леонтьєва, М. Лукашевича, А. Петровського, С. Раззуваєва та ін.; соціально-педагогічний – дослідження В. Алфімова, О. Белінської, В. Бочарової, Б. Вульfoва, О. Газмана, В. Горенка, Ю. Загороднього, О. Кушак, Н. Лавриченко, А. Капської, І. Ковальчук, І. Зверєвої, Н. Заверико, О. Мудрика, С. Савченка, Т. Стефаненко, С. Харченка та ін. Усі згадані дослідження відображають сучасні уявлення про загальні закономірності й

особливості соціалізаційних процесів, які відбуваються в різні часові проміжки, у різних суспільствах й соціально-демографічних групах. Водночас, на загальному фоні соціалізаційної проблематики відчувається дефіцит досліджень, де об'єктом є студентська молодь, а сам соціалізаційний процес протікає в такій специфічній сфері, як виховна діяльність.

Соціалізація студентської молоді – багатогранний процес, який складається з педагогічних та соціальних аспектів. Ці компоненти тісно пов'язані між собою і впливають на студентів як безпосередньо, так і опосередковано. Проблемам соціалізації студентства присвятили свої роботи Л. Балобанова, С. Горбунова, О. Сахань, С. Шашенко, А. Яковенко. Ці вчені вважають, що розв'язання потребує не тільки проблема уточнення теоретичних позицій, але й конкретних практичних дій, методів впливу на процес соціалізації в цілому.

У педагогічній літературі кінця XX – початку XXI століть розпочато вивчення стану розробленості проблеми студентського самоврядування: досліджуються його закономірності, з'ясовуються тенденції нерівномірності, суперечливості і уповільненості темпів його розвитку. Донині не розкрито значний інноваційний потенціал, здатний забезпечити успішний процес демократизації студентських колективів, їх діяльності.

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить, що до найбільш актуальних і складних проблем організації студентського самоврядування у вищому навчальному закладі можна віднести: теоретико-методологічні засади національного виховання; соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищій школі; діяльність куратора академічної групи, що спрямована на формування особистості студента; організаційні форми соціально-виховного впливу на особистість; аналіз виховної діяльності педагога; соціологічне дослідження сучасного студентства як суб'єкта соціально-виховної роботи у вищому навчальному закладі (В. Астахова, В. Базилевич, І. Бех, В. Бондар, Я. Бурлака, О. Дубасенюк, О. Киричук, В. Кузь, Н. Ніколаєвський, І. Смирнов, М. Стельмахович, Т. Степура, В. Сластьонін, Л. Філінська, та інші).

Особливий інтерес викликають наукові дослідження останніх років таких вітчизняних учених: Л. Божович, Л. Буєва, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, З. Зикова, А. Капська, В. Караковський, М. Красовицький, Т. Кириленко, В. Семиченко, Т. Степура, С. Сисоєва, в яких розглядаються організаційні аспекти самоврядування студентів, проблеми їхньої соціальної зрілості та самореалізації,

становлення студентів як суб'єктів життєтворчості, виховання гуманістичних цінностей, формування здатності до свідомої саморегуляції. У роботах Г.О. Паперної, М.І. Сметанського, С.І. Білоусова, О.І. Мунтян досліджується досвід організації діяльності органів самоврядування.

Виклад основного матеріалу.

Одним з етапів соціалізації більшість вчених розглядають студентські роки. Студентство є не лише пасивним об'єктом соціалізації з боку суспільних інститутів, а й активним суб'єктом, для якого характерне прагнення до саморозвитку, становлення професійного самоствердження.

З одного боку, студентські роки для молоді є першим етапом становлення незалежності, відповідальності, самостійності, що є необхідним елементом соціалізації, а з іншого у процесі навчання людина засвоює соціальний досвід у формі знань, розвиває свої задатки і здібності, формує інтереси та нахили. Тут закладаються основи світосприйняття молодої людини, розвиваються її здібності, навички суспільної діяльності.

На сьогодні все поширенішою формою позанавчальної діяльності студентів стає *студентське самоврядування*. Науковці досліджують питання впливу студентського самоврядування на формування лідерських якостей (Л. Шигапова), гуманістичної спрямованості студентів (Л. Варламова), на якість професійної підготовки спеціалістів (А. Давидова), формування основ управлінської культури студентської молоді (І. Аносов, В. Приходько, М. Приходько та ін.).

У рішенні колегії Міністерства освіти і науки України "Про стан та проблеми національно-громадського виховання у вищих навчальних закладах" йдеться про необхідність формування нормативно-правової бази щодо управління виховною роботою у вищих навчальних закладах. У положенні "Про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах" значна увага приділяється сприянню діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань клубів за інтересами, залученню студентів до управління навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах. Водночас у державних документах підкреслюється, що орієнтація лише на освітній компонент призвела до відходу значної частини студентів та викладачів від соціально-виховної діяльності. Організація студентського самоврядування, як правило, відбувається стихійно, переважає одноманітність структури, форм, напрямів роботи. Сьогодення потребує не просто підвищення рівня професіоналізму випускників, а якнайшвидшого переходу до

підготовки фахівців якісно нового типу, спроможних ефективно і гнучко реагувати на зміни соціальних, економічних і технологічних умов виробництва.

У ситуації, що склалася, вся система освіти потребує вдосконалення, приведення у відповідність з новими умовами традиційної стратегії організації навчання, а можливо, і повної її заміни. Тому, сьогодні як ніколи, актуальною є проблема розробки і впровадження сучасних концепцій та технологій послідовної демократизації життя навчальних закладів, методів внутрішнього і зовнішнього самоврядування.

Аналіз структури педагогічного управління як сукупності взаємопов'язаних процесів управління ззовні (педагогічне керівництво) і зсередини (самоорганізація) дозволяє стверджувати, що визначення оптимального співвідношення педагогічного управління і самоврядування у вищих навчальних закладах є на сьогодні нагальною дослідницькою проблемою.

Загальний обсяг інформації щодо діяльності студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України достатній для того, щоб говорити про існування цього соціального явища. У навчальних закладах вищої школи існують студентські ради, Парламенти, Комісії, Президенти, працюють дискусійні гуртки, студентські театри, наукові товариства тощо. Проте, якщо розглядати рівень активності, то у цьому випадку багато залежить від конкретного ВНЗ, традицій автономії, які в ньому існують.

Подальше становлення студентського самоврядування в українській вищій школі й процес соціалізації студентської молоді є єдиною зв'язаною категорією. Тому найуспішнішою буде така соціалізація, яка має місце в результаті активної і усвідомленої участі молодої людини у житті студентської громади, у діяльності студентського самоврядування. Проте, не можна забувати, що молоді люди, які приходять до ВНЗ, мають різний ступінь соціалізованості. В деяких випадках це пов'язано з недостатньою первинною соціалізацією у школі, в деяких – з індивідуальними особливостями. Але ж ми не маємо перетворити кожного випускника вищої школи на відомого громадського діяча. Наше завдання – привчити молоду людину до цивілізованих норм існування у демократичному суспільстві. І тут ми зустрічаємося з іншим компонентом успішної соціалізації. Цим компонентом є участь у процесі соціалізації студентської молоді викладачів, як творчої сили, яка діє цілеспрямовано і узгоджено.

Самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів по реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка визначається ректоратом (адміністрацією), деканатами (відділеннями) і здійснюється студентами у відповідності з метою і завданнями, які стоять перед студентськими колективами. У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються чинним законодавством, рішеннями Міністерства освіти і науки та іншого органу управління, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад освіти, його Статутом та цим Положенням, не дублюють профспілкову організацію, користуються допомогою і підтримкою ректорату (адміністрації) та профспілкового комітету студентів, зокрема у вирішенні питань забезпечення приміщеннями, обладнанням, документацією та ін.

Студентське самоврядування у вищому навчальному закладі освіти функціонує з метою забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захисту їх прав і сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формує у нього навичок майбутнього організатора, керівника.

Діяльність органів студентського самоврядування направлена на удосконалення навчально-виховного процесу, спрямованого на якісне навчання, виховання духовності і культури студентів, зростання у студентській молоді соціальної активності та відповідальності за доручену справу.

Функції самоврядування різноманітні: це соціальний захист молоді, прагнення студентів до самореалізації, самовираження, а також розвиток їх комунікативних, організаційних потреб, прагнення бути в контакті з суспільством.

Ми вже згадували, що процес соціалізації — усебічний і залежить від різних чинників, пов'язаних з навчанням і побутом студентів, а тому для планування виховної роботи зі студентами слід урахувати і їх, а також той факт, що студентська молодь схильна до самоконтролю й самовиховання.

Рационально організоване студентське самоврядування, де, не застосовуючи психологічного тиску на особистість з метою формування її для виконання певної соціальної ролі, забезпечується спрямована соціалізація студентів під час навчання у вищому навчальному закладі. Практика вищої школи переконує, що парадигма виховання в умовах студентського самоврядування набуває нового соціального змісту. Сьогодні склались протиріччя між суспільною потребою в розвитку студентського самоврядування, потребою самих студентів і реальним станом та

його впливом на ідеї та ідеали студентського соціуму.

Органи студентського самоврядування на сьогодні функціонують майже у кожному вищому навчальному закладі країни. Спектр їхньої діяльності поширюється не лише на організацію культурно-оздоровчого дозвілля та вирішення поточних студентських питань, а й на поселення у гуртожитках, відрахування, призначення соціальних стипендій. Нарешті значимість ефективної діяльності органів студентського самоврядування (ОСС) правомірно визнала Верховна рада України, підписавши зміни до Закону України «Про вищу освіту» від 19.01.2010 р. Тим самим, надаючи офіційне право ОСС бути присутніми на засіданнях Вчених рад факультетів та Вченій раді ВНЗ, вирішуючи наявні проблеми студентства, також ОСС отримуватимуть фінансування 0,5% від спеціального фонду вузу. У деяких крупних вищих навчальних закладах України така практика вже існувала, але для більшості це зумовило розширення спектру можливостей діяльності ОСС, підкріпивши нормативно-правовими документами.

Студентське самоврядування – це не самоціль, а кращий засіб виконання завдань з виховання молодих спеціалістів, що визначає певне коло прав і обов'язків, відповідальності, можливості багатогранно охопити діяльність, яка стосується всіх сторін студентського життя. Це засіб, який виховує дійсну самостійність та активність. Відтак, щоб зрозуміти, як впливає студентське самоврядування на процес соціалізації студентської молоді, необхідно розкрити такі поняття, як «соціалізація», «соціалізація студентської молоді», «самоврядування», «студентське самоврядування».

У сучасній науковій літературі існує досить широкий набір визначень соціалізації, які різняться залежно від розуміння їхніми авторами сутності й структури особистості як психосоціогенної істоти. Найбільш загальним вважаємо визначення соціалізації особистості в інтерпретації М.П.Лукашевича: це «процес становлення особистості як суспільної істоти, під час якого налагоджуються різноманітні зв'язки особистості з суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формуються активність та цілісність особистості, набувається соціальний досвід, що нагороджений людством за весь період розвитку» [3].

У підручнику із соціології поняття «соціалізація» розкривається як процес інтеграції особистості в суспільство, у різні типи соціальних спільнот, що супроводжується

засвоєнням елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси. Соціалізація неможлива без активної участі самої людини в процесі засвоєння широкого кола цінностей, понять та навичок, на ґрунті яких складається її повсякденне життя. Таким чином, сутність соціалізації полягає в тому, що вона є процесом і результатом розвитку змін людини під час набуття нею соціального досвіду.

Традиційно поняття самоврядування тлумачиться як право на внутрішнє управління своїми справами, зокрема словник сучасної української мови дає трактування самоврядування як форми управління, за якою суспільство, певна організація, господарська чи адміністративна одиниця тощо має право самостійно вирішувати питання внутрішнього керівництва. Самоврядування, підкреслюється в Законі України «Про місцеві ради народних депутатів» – це самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через органи, які вони обирають, усіх питань життя в межах чинного законодавства [1]. Отже, самоврядування у вищезазначених джерелах трактується і як «право», і як «форма», і як «участь». Ми вважаємо, що проблему студентського самоврядування необхідно розглядати як розгортання громадянського самоврядування у вищих навчальних закладах. Сучасні педагоги виходять з того, що поняття «студентське самоврядування» відбиває особливості взаємодії студентства як соціальної групи, сприяє задоволенню молодіжних потреб, реалізації студентських інтересів, є середовищем спілкування.

Сучасна вища школа повинна як ніколи керувати процесом соціалізації, а не констатувати численні стихійні факти, які негативно впливають на молодь. Керувати виховним процесом означає не лише вдосконалювати закладне в людині природою, запобігати небажаним соціальним відхиленням у її свідомості й поведінці, а формувати в неї потребу в постійному самовихованні, саморозвитку та самореалізації духовних сил з огляду на те, що індивід в кінцевому підсумку стане господарем своєї долі, долі суспільної.

Необхідною умовою активізації самовиховання студентів є свідоме конструювання такої ситуації, що вимагала б від них відповідальних дій і вчинків. Сьогодні триває пошук ефективної та дієвої системи виховання, що ґрунтується на демократичних методах і засобах управління, педагогіці співробітництва, студентському самоврядуванню. Значення студентського самоврядування для формування особистості спеціаліста, його громадської відповідальності

за доручену справу важко переоцінити, проте донині немає єдиної думки про можливості та межі самоврядування, а виховні процеси послаблені та й в основному залежать від волі й майстерності педагогів, кураторів, ініціативи адміністрації та традицій навчального закладу.

У процесі розвитку суспільства змінюється зміст виховання, але завжди суб'єктом виховання є молода людина і той виховний вплив, що спрямовується на її вдосконалення. Саме це дає підстави визначити феномен виховання в умовах студентського самоврядування як перетворювальну діяльність студентів і педагогів, спрямовану на зміни свідомості, світогляду, психології, ціннісних орієнтацій, знань і способів діяльності особистості, що сприяє її якісному зростанню й удосконаленню.

Одними з концептуальних завдань органів студентського самоврядування є максимальне використання творчого та інтелектуального потенціалу кожного студента, самоактуалізація особистості майбутнього фахівця, формування навичок самоорганізації та самоуправління студентів. Спектр їхньої діяльності поширюється на відстоювання прав та інтересів студентства, організацію дозвілля студентів, культурно-масових, оздоровчих та спортивних заходів, створення сприятливих умов для навчання і проживання, залучення до наукової діяльності та ін. Під час діяльності члени студентського самоврядування розвивають свої лідерські та управлінські якості, формуються відповідальність та самостійність. Працюючи у творчому колективі кожен студент намагається оцінити не тільки роботу інших, а й свою. Отже, для формування якостей необхідних для становлення особистості необхідно залучити студентів до роботи органів студентського самоврядування. Таким чином, студентське самоврядування у своїй діяльності охоплює усі сфери, в яких розгортається зміст процесу соціалізації особистості (діяльність, спілкування і самосвідомість) та створює необхідні умови процесу соціалізації студентської молоді.

Висновки. Успішне реформування вітчизняної системи вищої освіти в контексті Болонського процесу, її розвиток у напрямку демократизації вимагають оновлених підходів до оцінки результатів соціалізації різноманітних категорій молоді й особливо студентства. Це зумовлено тим, що студентська молодь, маючи найбільший потенціал, уже в найближчі десятиліття реалізовуватиме економічну, політичну, соціальну, культурну стратегію в Україні.

Навчальний заклад є одним із головних інститутів соціалізації, створення належних умов в якому сприяє процесу соціалізації. До

таких умов можна віднести не тільки педагогічне забезпечення процесу соціалізації студентської молоді, а й залучення студентів до управління вищим навчальним закладом. Одним з головних факторів такого залучення є студентське самоврядування у вузі, яке виступає як провідна умова успішної соціалізації студентства. Оскільки участь у роботі органів студентського самоврядування є не лише практичною школою застосування теоретичних вмінь і навичок, здобутих під час навчальної діяльності, вагомим фактором у формування управлінських та розвитку лідерських якостей, а й основним механізмом залучення студентів до усіх сфер та видів соціалізації. Лише активно функціонуючий орган студентського самоврядування може залучити велику кількість студентів до організації і забезпечення сприятливих умов соціалізації. Це можуть бути не лише спільні проекти, акції, заходи, дебати турніри, конференції, семінари, тренінги спрямовані на культурний, екологічний, гуманістичний, політичний, моральний розвиток особистості, а й заходи, що направлені на поліпшення умов навчання у вузі. Саме через власну творчу діяльність і відбувається формування певних якостей майбутнього фахівця та створюються умови для саморозвитку та самовдосконалення особистості.

Педагогічними умовами, що забезпечують ефективну діяльність студентського самоврядування в процесі підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах, і сприяють підвищенню якості професійної підготовки та соціалізації особистості майбутнього спеціаліста, є:

- поєднання цілеспрямованого педагогічного управління і студентського самоврядування на засадах співробітництва викладачів і студентів, спрямованого на виховання у майбутніх фахівців ціннісного ставлення до процесів саморегуляції;
- функціонального і системного підходів до організації студентського самоврядування;
- забезпечення можливості вибору видів самостійної діяльності, адекватних потребам професійного та особистісного самовдосконалення [6].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України «Про загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 – 2008 роки» від 18 листопада 2003 р. — № 1281 – IV. – К., 2003. — 14 с.
2. Кон Н. С. НТР и проблемы социализации молодежи. – М.: Знание, 1998. – 64 с.
3. Лукашевич М.П. Соціологія. Загальний курс: Підручник / М.П.Лукашевич, М.В. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М., 1988.

5. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах // Інформаційний вісник вищої освіти. – 2002. — №7.

6.Потопа Катерина Леонідівна. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах : Дис... канд. наук: 13.00.05 - 2006.

7. Савченко С.В. Социализация студенческой молодёжи в условиях регионального образовательного пространства. – Луганск, 2004.

8. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А.Й. Капської. – К., 2003.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Язловецька Оксана Валентинівна –кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми виховання і соціалізації особистості в освітньому процесі, валеологічне виховання школярів.